

Koorti Erkki aoluust ja korruptsioonist

Kae lk 2

Kaika suvõülikooli matkapäävä kava

Kae lk 2

Moodudisainer Worthi Katre

Kae lk 3

Mälehtüisi sõa-aost

Kae lk 4

Üten videon kõnõlõs Contra tsiaperrest poodi iin.

Võrokeelidse video Võro liina paigust

Seo keväjä võeti üles pia 40 videoklippi, kon Võro liinaga kõüdedü tunnõdu vai veidemb tunnõdu võrokõsõ kõnõlõsõ kotussist Võro liina pääl. Nä kõnõlõsõ noist paigust, kost nãil hindãl om teedã mõni põnnõv lugu vai juhtuminõ.

Video lukõ hulgan om juttõ näütüses gaasitehassõst, vanast haiglast, Tiganigu poodist, viinavabrikust, skulptuurõst ja mitmist tõisist maiust ja kotussist, kon saava kokko täãmbãne liin ja juhtumisõ aoluust.

Video luu omma osa ettevõtmisõst «Võru – linn, mis rããgib lugusid», mink päämãdses tegemises omma ekskursiooni suvõ joosul Võro liinan. Video luu omma mõtõldu esisais-valt liinaga tutvassaamisõs ja naid saa nãtã lehekõle päält visitvoru.ee vai VisitVoru Youtube'i kanali päält. Ettevõtmisi hing om Mustmaa Ulvi.

Latsifestivalil saa oppi võro kiilt

4. põimukuu pääväl kell 11 tähistedãs Kreutzwaldi pargin Adamsoni Amandusõ tettü Kreutzwaldi kujo 95. aastapãivã.

Tuul pääväl saa kullõlda perimõsmuusigakontsõrti «Lae-

na mulle kannelt!», kon astva üles Rikka Aia külãkandlõga, Raju Eliisabet ja Lepassoni Kadri vãikukandlõga. Vallalõ tetãs võrokeeline opihuuv, kon latsõ saava meisterdã võrokeelidse oppamisõ perrã ja kon saa mãngi ja selges oppi mõnõ võrokeelidse sõna.

Timahava omma Võro latsifestivali sündmüse ãr jaotõdu esi pãivi pääle ja tegemiisi lõüd terve suvõ joosul. Üritüisi kõrraldas Võro liinavalitsus.

Hurda avvohinna sai-va Hainsoo Meelika ja Roobi Reet

17. hainakuu pääväl anti Indsikurmun Harmoonika lõõdsapidol 30. kõrda kãtte Hurda Jakobi nimeline rahvuskultuuri avvohind. Avvohinna tunnustõdas egã aasta kattõ hããd rahvuskultuuri edendãjãt.

Timahava kitse Põlva rahvaharidusõ selts perimõsmuusik Hainsoo Meelikat ja pikkã aigu Karilatsi muusõumi juhatajas olnut Roobi Reeta.

Hainsoo Meelika om uurnu regivãrsilist rahvalaulu, laulumãngõ ja tuud, kuis noid täãmbãdsel pääväl ette kanda. Meelika laul ansambliin Lepaseree. 2018. aastagal andsõ tã vãllã raamad «Õnnõkõn siin tsõõrin olla», miã om kokko pant 60 Vana-Võromaa esi paigust peri laulumãngust.

Roobi Reet om olnu Põlva talorahvamuusõumi direktri ja juhataja. Tã om juhtnu 20 aastaga joosul mitmidõ aoluuliidsi huunidõ kõrdategemist. Karilatsi muusõumi man om tã avitanu haridusprogrammõ vãllã mãrki ja muusõumi vããrt varra alalõ hoita.

UL

Esierãline üülaat Harglõ pedãjãmõtsa all

FASTRÕ MARIKO

Esimuudu meeleoluga laa olf minevã puulpäävã õdagu ja üüse Harglõ vana laadaplatsi pääl pedãjide all. Laada kõrraldajas om Kotusõ kuuntüüvõrgustik – inemise Võru ja Valga maa-kunnast Taheva, Karula ja Mõnistõ kandist. Laadast olf tulnu ossa saama päält 2000 inemise. Laada ettevalmistajit olf saa inemise ümbre.

Laat olf tõistmuudu joba sissekãugist pääle. Ei olõ harilik, et külãliisi võtva vasta vallavanõmba: laada üts iistvõtjist, Valga vallavanõmb Rogenbaumi Monika ja Mõnistõ viimãne vallavanõmb Roobi Katrin. Latsi rõõmusf, et piledi asomõl jaeti reklaampleiãtsiid ja joba sissekãugist pääle sai mõtsa alt korjada mustikiid. Egãle poolõ olf meeleolu luumisõs üles sãet lugõmalda hulgal valgõid lindikeisi, makramee-ilustuusi, tulõkette, heegeldedüid linakõisi, kardiniid, unõnãopüüdjiid, puuosõst aiakõisi, võrkhãlle. Pilte päält sai kaia nãütüst minevãdses laadast ja tegüsã Harglõ kogukonna tegemiisist. Kotussõ-võrgustigu tegemiisi tugõmisõs olli laadalotõrii ja puiõ külge üles sãedü pesãkasti. Midã hãmãrãmbãs lãts ilm, tuud põ-

FASTRÕ MARIKO PILT

Laadaplats ilostõt mõtsa all paksõ põnvõust mitmõlõ põlvkunnalõ.

nõvambas ja valgõmbas muutu mõtsaalunõ.

Laadal müüdi hulga kãsitüüasju ja sөөgikraami. Latsõ rõõmusti vahvliide ja muffiniide üle, vanaimã leevã-saia ja suidsuliha üle. Mekki sai paiklikõst shiitake-siinist tettüt suppi ja pitsat, osta sai nii Võru-ku ka Valgamaa sõira. Esierãnis hulga olf vãrski mii pakjit. Meeleperi süüki olf nii liha-, vegan-ku ka makõsõprulõ.

Latsi hulgan olli popi Mõnistõ muusõumi pakudu tüütãrõ: kaalãehtide meisterdãmine, õhupalllõ vibuga pihtasãaminõ ja reisile minegi mãng. Tuun viimãtsen sai vãega hulga nallã, ku pidi hindãle sãlgã ajama suuri rõivit ja juuskma vih-mavafu ja kohvriga tsipakõsõ maad. Viil olli üles sãedü tasa-kaalu hoitmisõ kabla ja ponisõbrulõ tetti ponisõitu.

Õdagu lõpõf Saatpalu Lauri ja Rebase Peetri kontsõrt. Huvilisõ saiõ kaia Harglõ kerikut ja ossa võtta sããüüsid-sest jumalateenistüesest.

Selgüst ja helgüst tunni pia kõik, kiã viisevã tuu õdagu Harglõdõ tulla. Üülaata peeti kolmandat kõrda. Kotussõ kuuntüüvõrgustigu ja laada üts iistvõtjit om Onkli Ras-mus.

Villãndi perimõsmuusika festivalil mãngiti harinõmada asjo kokko

LAANÕ TRIINU

Timahavadsõ Villãndi folgi teema olf kokkomãng. Kokkomãngmise rõõmu sai pallo nãtã kontsõrtõl, tüütarrin ja ülesastmiisil uulitsidõ pääl.

Nii mõnigi kokkomãng olf sündünü mõttõst, mink perrã passitiva asãosalidsõ kokko edimãdsel päälekaemisõl kokkopandmisõs harinõmalda asja. Olkõ tan vãllã tuud mõnõ võrokõisiga kõüdetü ettevõtmisõ.

Nãütüses esif rahvusmiiskuur (dirigent Üleoja Mikk) üten Roose Celia, Kanni Tuule ja Jürjendali Robertiga kava eesti rahvalaulõga. Kava olf alostusõst lõpuni lãbi komponeerit – millega mi ei olõ vast regilaulu

MUUMI PILT EESTI PERIMÕSMUUSIKA KESKUSÕ ALBUMIST

REGIRAM: Rahvusmiiskuur kand üten Roose Celia, Kanni Tuule ja Jürjendali Robertiga ette kava eesti rahvalaulõga.

puhul harinu –, a es mõõ tuugipoolõst kunstligult. Arvada olf uma osa tuun Roose Celia regilaulu kõlapildi perrã tettüil koorisããdil.

Kuslapuu Kaisa ja Laanekase Karl mãngsevã eesti rahvamuu-

sikat pille pääl, midã taadmuudu muusikaga just sakõstõ kokko ei kõüdetã: klavõri ja bandzõga. Ja tõistpite – ka klavvõr ja bandzõ olõ-i pilli, midã hariligult kuun mãngitãs. Ummõhtõ (vai just tuuperãst?) sai lavalt

kuulda mõnusalt vãrskilt improvisatsioonilist rahvamuusikat. Kuslapuu Kaisa selefki, et lisas hããle klãpilõ uma lavaseldsilid-sega kuts tedã klavõriga rahvamuusikat esitãmã just suuv nãüdatã kullõjilõ taad pilli hari-

nõmalda nuka alt.

Ansambli Viik kõüt kokko Lepassoni Kadri ja Kaasiku Oti, kiã otsõva 12keelelidsel kandlõl ja kitarril kokkokõla-mist perimõsmuusikast inspi-ratsiuuni saanu umaloomingu-

liidsi lukõga. Nãide muusika olf detailõni lãbi mõtõld, a ummõhtõ mãngulusti tãüs ja ummist lukõst kõnõliva nã kullõjilõ sakõstõ päälkirju kaudu.

Kokkomãngu meistriklassi nãüdas kuulu perrã ka miihilaulu tüütarrin tegünü sünergia. Üts põlinõ miihilaulu tarrin kãüjã nãkk edimãst kõrda päält, kuis laulu jakku nelãs tunnis ja inãmbgi viil. Midã tunn edesi, tuud kokkomãngulidsõmb olf olõminõ, tuud keerolitsõmpi laulõ julõti ette võtta ja noid ka spontaansõlt mitmõ helü pääle laulda.

Kõigi naidõ nãütide puhul sai selges: kokkomãngus om vaia julgust tetã midãgi vahtsõt muudu, niisamatõ mãngulusti ja aigu.

M Ä R G O T U S

Võromaa inemine om uma

Lõunõpuulsõ Eesti inemisiga harinu võrokõnõ või löüdä hindä väega segähüsen, ku mõnõn Eesti põhapuulsõn kotussõn ei olõki kõik nii lämmä süämega ku siin kandin. Võromaal omma mõnõ salajasõ põhitõd, miä kasusõ nii külge, et panõt tähele viil sis, ku midägi väega andsak tundus.

Mu imehtüs om olnu suur, ku egäl puul ei võetagi küläliisi vasta suurõ loogan pidolavvaga vai ku küllä minnen ei tuvva üten hulga esitettüt kosti vai ku ei tetä kõkkõ nii, et kundõ olõssi kuning. Võromaal om avvoasi, et hääle külälisele pandas lavva pääle kõgõ parõmba pala ja ütski külälaine ei või ilman tühä kõtuga kodo minnä. Pernaasõ kõgõ suurõmb hääbi ja hirm om, et pidol saa süük otsa. Kodonõ suidsuliha, leib, praadikardoka ja moosi omma tudõngidõ päid tugõnu aastakümnit. Süümine ja pitsikene kangõmbat käävä iks aša mano, olkõ pulma vai matidsõ. Sanna ja süüki ei tohe tõsõlõ keeldä – säänest tarkust omma tiidnü vana võrokõsõ.

Kultuurišokk om suur, ku koskil muial Eestin ringi kävvün kõtt tühäs kisk. A tuuiist nakas süämel topõldläämmi, ku ka parhilla Võromaa noorõ kotost üten võetuidõ söögikottõga ilma pääl trehväse ja ütenpantut jagava.

SAARÕ HIPPI,
Uma Lehe suvõtoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Aigu om

Loi Umast Lehest, et Kalkuna Mari nakkas võrokõisi filosoofiat festivali formaati timmä. Hää nimi ja hää mõtõ! Määneki sääne tunnõ tull' pääle, et olõ jo tuud filosoofiat kongi muialgi trehvänü.

Kõgõ ligembäl omma vast hiidlasõ. Noil om määneki ütölüs, miä või olla umbõs sääne: jo jõvvab. Kiräpilt või olla ka kipõn tõnõ, nigu meilgi, õgan külän ummamuudu, a filosoofia om tuusama. Ja ega sõs hiidlasõlõ ülepääkaala rabõlda ei miildü. Ku väega rabõlõt, sõs pandas sullõ diagnoos – potku (sisserännänü).

Kavvõmbal ommava hispaanlasõ uma perädukuulsa manjaanaga (*noiana* – hummõn). Nakka-i senjoorõl nafalt kipõ, aigu om! (Tuu hummõn või olla hoobis pallo kavvõmbal tuust, miä sünnüs 24 tunni peräst.) Näütüses om senjoorõl õks niipallo aigu, et tutvaga turuhindust ja jalgpallist kõnõlda. Tuud tetäs õga päiv.

Vindläisil om jälkinä määneki ütölüs, et *tiise jeedeš, dalše buudeš* (hillätassa sõidat, kavvõmbalõ jõvvat). Vinnemaa teievalitsus vast om tuuga peri, ega autut tohe-i lahku. Lahutuga lää-i kohegi. Tuu vindläisi filosoofia pidäsi jalka EMil paika külh. Nuu satsi, kiä leiva palli uma väredõ alt kavvõlõ, saiva tuu vahtsõst uma ussõ ala. Tõisil satsõl olf kimmäs muud lühkü sõõduga mängi ja nuu jõudsõva tõsõ väredõ ala kah palliga.

PULGA JOEL

Suumlaisilõ reklaami tegemä ei nakka, naid nahutõdas jo egäl puul, et uimadsõ ollõv. A lätt näil jo meist õks kõvastõ parõmbalõ. Soomõn seen peetäs viil savolaisi eksträ aiglaidsis. Nii et tõsõs tüküsse näide lähkül läbi palama. Tuud piät kah mõistma – metatasandit hoita. Tuu om savolaisi käen.

Mul esä tükis tan lehen peris stabiilsõlt sõnna võtma. Üts viimätsiid juttõ olf täl ingläisi pihta tsihit. Et ei ollõv mi tan sukugi ingläsi kultuuriruumin. Tunnus nii. Päämine ütölüs ao kotsilõ säält ruumist om jo: *time is money* (aig om raha). Tuu tege kui ki närvilidses meid hoobis. Ruja bänd vast laulsõ tuu mõttõ lõpuni kah, et aig om raha ja tuud meil olõ-õi. Ütesõnaga pankrot paistus säält vasta.

Mõtli viil, et mis säält Piiblin ao kotsilõ kirutas. Tull' miilde õnnõ tuu, miä om õks matussidõ pääl ette loetu. Koguja raamadu kolmas päätiikk nakkas tuu ao jutuga pääle ja ütles, et EGÄLE asalõ om aig. Jo meil piätki tuud aigu sõs olõma, ku EGÄ asi aigu taht. Nüüd om tunnõ, et olõ kah metatasandilõ joudnu miis. Peris kimmäs tunnõ om. Piaaigu nigu savolanõ vai midagi säänest.

Et ma õks kitä taha lõppu Kalkuna Mari hääd alostust ja jõvva-i är imestä, et sääne nuur inemine, a mõtlõs joba elo põhiliidsi asju pääle. Olku meil kõigil säändsit häid mõttit egäs pääväs, tulku tuu jaos vai mofuta!

Säädüsevastast tegevüst proovitas käkki, tuuperäst ei kao korruptsioon taast ilmast. Ao muutusõ ja kimmäle om 20–30 aastaga peräst asjo, miä täämbädsega võrrõldõh inämb lubatu ei olõ.

Kas liin sai siiäkotsilõ meelehää iist?

Müüdä pümmit uulitsit kõnd-sõ tummõ kogo, kiä lätõ õkva müüdä liinatohtri tarõst, ku...

A tuu om hoobis tõnõ porgatus.

1783. aasta suvõl istsõ kafus järve veereh ja ai kiholaisi ni parmõ hindä ja eläjide päält är. Pia tull' aig naada kodo poolõ minemä. A ku nä kodo lätõsi-vä, näkk tsufakõnõ, et mõisaherrä istus ja taplõs kiholaisi ja parmõga sammamuudu ku kařalats. Tsufakõnõ pomisi, et mõisaherräl om väke sama pallo ku timäl. Herrä kuulsõ ja nakaš kårkmä.

Ku kari kårkmisele kaemalda lauta saie, mõtõl herrä ummõtõgi, õt midägi om vaia tuu ašaga pääle naada. Kae ku terve plats kivve ala panda! Kiholasõ – nuu kuusõ jo õkva är. Tuu om hää plaan! A kost sa nii pallo kivve saat?

Herrä kaie härbani sainu, miä olliva tettü Kiräpää kandsi müürüst võetuisist kivvest. Sääl om viil hulka kivve alalõ. Mõnõ paiga pääl omma keldregi viil nätä. Noidõ sisse saie minnä ja säält ümbregi kaia. Üteh olliva kogoni määnsegi tunnü olnu. Kolm parõmbat laskõ herra tuukõrd är tuvva – mine tiia, vast lätt vaia. Talopoja, kiä säält ümbre ellivä, es julgu kandsist midägi haarda. Nä pelässivä, et kotus om är sõnotu.

Joba tullõgi tiinri, kiä tahtsõ herrät õdagust süümä kutsu. Vonn istsõ lauda, kohe tuudi hääd-parõmbat ja viil parõmbat. Ummõtõgi es olõ tuu kõik nii hää ku Piitre liinah, koh herrä inämbält jaolt olfõ. Vabaherrä kaiõ härbani aknist vällä ja äkki paugahf mõtõ, et timä sõit hummõn Riiga.

Nigu hahk valo hinnäst näüdäs, lätõ Carl Ludwig von Mengden tiile ja jõudsõ Riiga, et säält kindralkuberneri krahv Browne'iga kõnõlda. Tuu võtsõ herrä hää meelga vasta, selle et nimä olliva jo Piitre liinah kokko puttunu. Vonn küsse, mille taa vahtsõnõ liin Vana-Koiolalõ plaanit om. Krahv kõnõl, et nii nä säält märkseva ja teivä Kirumpää-Koiküllil nimelidse maakunna ni liinalõ tulõ kah sama nimi. A vonn kõnõl, et timä mõisa man om üts järv ja tõnõ viil. Jõgi om lähkül. Kivve saa kah vanast kandsist võtta. Tuu om iks parõmb kotus ku Kirumpää-Koiküllil vai sis Vana-Koiola.

KOORTI ERKKI, kirämiis ja julgõolõgiasatundja, timahavadsõ Kaika suvõülikooli matkapäävä rektri

Lää es pallo aigu, ku krahv Browne kõnõl Katariina II-lõ, et tuu Vana-Koiola iks olõ ei nii hää kotus. Tamula veereh om pallo parõmp paik liina tetä. Vonn tsuksõ umalt puult kah. Ummõtõgi olliva ammõtnigu joba paiga pääl Vanah-Koiolah. Vonn võtsõ nuuki perä pääle ja veie umma mõisa. Süütse ni juutsõ näid, et nimä esi kah arvo saanu, et tah näil iks kivvest hoonõ, olõ ei sääne kõks ku Koiolah.

21. põimukuu pääväl 1784. aastagal anti Riia liinah vällä käsükiri, koh panti maakunna ammõtkunna tõsõ paiga pääle. Mõni aig inne tuud ostsõ kroonu von Mengdenilt 57 000 ruubli iist Võro rüütli mõisa üteh härbäniga är. Vonn pistse naudi karmanihe ja lätõ üteh kõgõga Piitre liina. Kõrra käve tä ka Riiah, a kas tä säält krahviga ka trehväs ni kas nä midä ka jaotiva, tuu kotsilõ olõ ei midägi teedä.

Teedä om tuu, et kolm aastat ildampa olf liinah joba päält 20 elomaja ja päält poolõsaa krundi olf viil vällä märgitü. Ummõtõgi ollõ härbän esi väega armõdu. 1750. aasta paiku ehitedüh härbänih sattõva 18. aastasaa lõpuh lae sisse. Pallo tull' vahtsõst tetä.

Nii saiõgi Võro liin seo paiga pääle ni tä om ehitet Kiräpää kivvest. Ummõtõgi hoit Võro toda salahust kimmäle. Tuud raamatut, koh om kiräh, määndse paiga pääl Võro lii-

nah määne Kiräpää kivi om, hoiõtas liinapää man ja võetas vällä õnnõ täuskuu aigu. Salahus om nii kimmähe hoiõtu, et mõni liinapää esiki ummi eloselsiliisi Kiräpääle ei lupa.

Umbõs sääne võinu olla üts variants tuust luust, kuimuudu Võro liin parhilladsõ paiga pääle luudi. Seo, et edimäne plaan olf maakunnaliin nimega Kirumpää-Koiküll. Koiküll sis tähist Koiolat ja Kirumpää olf olnu piirkunna üts keskus hulk aastasato, inne ku timä tähtsüs päält Vinn-Roodsi sõta 1656. aastagal kattõ. Kirumpää allõv pidäsi arvada kavvõmb vasta, tuu hoiõf Põhasõda 18. aastasaa alostusõh.

Olõ ei teedä, kas Kirumpää nime kaominõ vastluudu liina nime seest ja saaminõ Võro kivimurrus olf kõüdetü korruptsiooniga vai ei, a säänestmuudu tuu vällä näge külh. Paistus, et Võro mõisnik tahtsõ umast provindsimõisast vallalõ saia, et suurdõ liina hääst elost mõnno tundmatu minnä, ja tarvif är ummi tutvuisi, et mõisa hää hinnaga riigile müvvä. Tuuga püürdse tä ümbre ka otsussõ, miä varrampa jo tettü olli.

Korruptsiooni om olnu läbi aastasatu, seo pääle ei olõ hää näoga kaetu ja seo iist omma olnu esisugumadsõ trahvi. Tuu, midä mi täämbä korrupt-

tiivsõs piämi, es pruugi tuud aastasatu iist sukugi olla. Mitmõ aša olli innembä loomuligu ja noidõ pääle, kiä sutsõva uma huvi läbi litsu, kaeti kadõhõdsõ näoga. Mitmõl puul maailmah om tuu siämaalõ niimuudu.

Eestih om korruptsioon küländ matal, a avastõdu juhtumi näütäse, et seod iks ette tulõ. A et säädüsevastast tegevüst proovitas käkki, sis kimmäle om ka asjo, minkast ütiskund ei tiia, a miä või mi häälõlõ mõota. E-lahenduisi tarvitõsõlõ võtminõ avitas korruptsiooni veidembäs saia, a iks lõvvüs «nutikit ja nõvvulõüdjit», kiä pruuuva hindäle säädüsevastast kullasuunt saia. Tuu, ku ütsiku saava parõmbust, tähendäs tõisi jaos halvõmbit võimaluisi ja avvulda konkurents, miä majanduskeskkunda kehembäs tege. Võro näüte man olõs vast mõni tõõnõgi mõisnik tahtnu umma mõisat riigile liina pistüpandmisõs maaha müvvä ja täämbädsel pääväl tettü tuud arvada veidembpakmisõga, miä piäs olõma ütiskunnalõ odavamb.

A korruptsioon kao ei taast ilmast, selle et kõgõ lõvvüs kiäki, kiä taht hindäle säädüsevastast parõmbust saia. Kimmäle om 20–30 aastaga peräst mitmit asjo, miä täämbädsega võrrõldõh inämb lubatu ei olõ.

Kas Võro liina süämes saanu mõisa müüdi tuukõrd Katariina II juhitulõ Vinnemaa keisririigile säädüsevastalidsõlt vai ei, tuud ei saa mi ilmahki teedä. Täämbä olõmi seo paigaga rahul ja ei mõistaski liina Vanna-Koiolalõ mõtõlda. Ummõtõ ei massa unõhta Võro avvuvõlga Kiräpää iih, miä määräti 1784. aastaga põimukuul tettü otsussõga varõmis, a miä ummõhtõ seo paikkunna otsustamisõ man aastasatu tähtsät ossa mängse. Võro liin ja Võro vald saava tah ütte-tõist är tetä.

Helüaida ja Uma Lehe märgotuisi sari.

Seo märgotus sünnüs veebilehe helüait.ee ja Uma Lehe kuuntüün. Taadsamma märgotust saat kullõlda autori esitüsen Helüaida lehe pääl.

Kaika suvõülikooli matkapäiv 31.07 Võro liinan ja Kiräpää kandsi man

2021. aastaga Kaika suvõülikooli matkapäivä peetäs 31.07 Võro liinan ja Kiräpää kandsi man. Timahavadsõ matkapäävä rektri om kirämiis ja julgõolõgiasatundja Koorti Erkki.

AOKAVA
NB! Aokavva või tulla muudatuisil!

10.00 Matkapäävä pidolinõ alostus Võro instituudi man.

Loengu
10.15 Valgu Heiki «Kiräpää vanõmbast aoluust».

11.00 Saarõ Evar «Kost omma tulnu nime Kiräpää ja Võro».

Matk
12.00 Alostami matka Võro instituudi mant, läämi õkva Kiräpää kandsi mano. Matka pikkus om umbõs 3 km.

13.00 Kiräpää kandsi man. Koorti Erkki «Kuimuudu kiränik ilma luu. Lugu tuust, kuis välilä mõtõlda kõik tuu, midä tan täämbä ei olõ, a kunagi võiola oll».

14.00 Piknik Kiräpää. NB! Egäüts om söögikraami esi üten võtnu.
14.30 Nakkami tagasi tulõma.

Muusiga
16.00 Musica Silentii ülesastminõ Võro instituudi man.
17.00 Matkapäävä lõpõtus.

Rehkendäl!

• Matkapääväle ja är piät saama uma transpordiga.
• Kiräpääle mindäs ja tuldäs tagasi jalaga.
• Söögikraam piät hindäl üten olõma.
• Rõiva panõ sälgä ilma perrä!

Ligembät teedüst saa Võro seldsi kodolehe päält: voroselts.ee
või Vaaba Janeki käest janek.vaab@gmail.com

Moodudisainer Katre kaes tulõvikku

Worthi Katre (35) om Võromaalt peri moodudisainer, rõividõ kavandaja ja tekstiili-tehnoluug, kiä pidä uman tüün ja loomingun võimaligult häste silmän tuud, et ka keskkund mi ümbre olõssi hoiõt. Süvän hengetsopin kand tä iks meelen ka kodukotussõ ilusat luudust.

Kost tull' sul huvi rõividõ tegemise ja moodu vasta?

Huvi moodu vasta tull' kimmäle mu Antsla vana-imält, kiä oll' umblõja. Ku väikene olli, sös ma istsõ sakõstõ timä kõrval ja kai, kuis nuu imelidse kleidi ja kostüümi valmis saiõ. A periselt lätsi ma pääle keskkooli lõppu edesi opma hoobis keskkunnakaidstõ. Päält maaülikooli lõpõtämist trehvis juhuslikult tüüle Baltikalõ. Või-olla seo andsõ suurõmba huu minnä edesi opma rõividõ konst-ruiirmist ja muudu.

Kiä sa ammõdi vai eriala poolõst olõt?

Bakalaurõusõkraadi saiõ ma TaNa tehnikakorgkoolin rõividõ tehnilidse disaini eriala pääl, nii et tuu kraadi poolõst olõ ma rõividõ konstruktor, tii rõivilõ lõikit. Magistrikaadi saiõ ma TaNa tehniagaülikoolin tekstiilitehnoloogia eriala pääl. Tuu om sääne lagja eriala, mink seen om nii vahtsidõ tekstiile ja tekstiilikuidõ luuminõ, olõmanolõvidõ vastapidävambäs muutminõ ku ka tekstiilituutmistehnoloogia parandaminõ.

Teedä om, et rõividõ tegemine raiskas väega hulga ressurssi. Kuimuudu? Kuis tuud är hoita?

Tõtõstõ, moodutekstiilitüüstõl om suur negatiivnõ mõõ keskkunnalõ ja tuu kulutas väega hulga varra. Näütüses puuvilla kasvata-minõ ja tuust kanga tegemine nõud hulga vett. Üte T-hammõ tegemises või kullu kooni 2700 liitrit vett.

Võromaalt peri moodudisainer Worthi Katre.

Lisas tarvitõdas puuvilla kasvatomisõ man kasvu-, seene- ja putugakihvti, et saia hää kvaliteediga puuvillakiudõ. A neo kihvti ja kemikaali jõudva lõpus maapinda ja säält edesi vette, ka mi joogivette.

Süntetiiliidsi kiudõ tuut-minõ, näütüses polüestri, võtt kah hulga energiät, selle et tuud tetäs naftast. Kuis taad kõrda parõmbas muuta, om või-olla tuu, et tulõ paranda tuutmistehnoloogiat. Näütüses puhasta vett, midä tarvitõdas kanga tuutmisõ man, ja lõüdä viise, kuis tarvita veidemb. Viil parõmb viis olõs, ku mi saas tarvita joba olõmanolõvit tekstiile ja tetä noist vahtsit, et mi ei piäs nullist pääle nakkama.

Kuna naksit tähtsäs pidämä, et tekstiilitüüstüsen tulõs inämb keskkunna iist saisa?

Et tekstiilitüüstüsen piässi muutuma keskkunnasõbralikumbas, om lihtsäle aoga tulnu. Midä rohkõmb ma seo kotsilõ uuri ja opi, tuud selgembäs saa, et seo tuutmisharu raiskas väega palflu ja midägi tulõ säält muuta, niimuudu edesi minnä ei saa.

Muutusõ omma võimaligu, a om lihtsäle vaia tetä kuuntüüd tuutmisharrõ vahel.

Mis tegevä rõividõ man suurõmbat hätä, tuutmisjäagi vai tarvitamisjäagi?

Eks naa mõlõmba omma halva: teedä jo om, et nii tekstiili- ku ka rõivajäägi lõpõtäs hariligult lihtsäle prügümäl vai palutusjaaman. Või-olla neo vannu valmisrõividõ jäägi omma esiki veidükese halvõmba, selle et sinnä om joba kulutõt rohkõmb, nuu omma valmis lõigadu, ummõldu, ilusas säedü. Lisas om tuu, et noidõ rõividõ man om tarvitõt erinevät matõrjaali. Näütüses üte pääväsärgi man ei olõ jo õnnõ kangas, a ka nõpsi, etiketi ja kiä tiid miä viil. Ja et naid ümbre tetä, tulõ naa kõgõpäält vallalõ võtta ja detaili üstõsõst erälde säädi. Seo om väega suur tüü ja ka täämbädsel pääväl tetäs tuud sakõstõ käsilde. Nii et või-olla neo vana rõiva omma keerulidsõmba ümbretegemise mõttõn.

Kaitsõt ildaaigu magistri-tüü TaNa tehniagaülikoolin. Midä sa uursõt?

Jaan, lisas viil kavvõmbast sugulanõ Toomas, kõik ummi perriga. Hingelugõmistõ panti *Habsalon*, a sääntsel kujul olõ-i nimi täämbädsel pääväni joht tarvitõsul. Suurõ-Pakri saarõ pääl ruutslaisi kesken panti *Absalon* esäle-imäle ja 37aastadsõlõ pojälõ, kinkal oll' kül naanõ, a olõ-õs (viil) latsi. Türi-Alliku mõisan Järvamaal panti *Absalom* Kondi Kaarli perrele. Ka keriguramatun 1844–1853 oll' perrepoi-gõl sama priinimi. Või-olla, et täämbädsel pääväl alla kuvvõ kandjaga nimi Absalom omgi Türi-Allikult peri. A või ka olla, et tuu nimi kuuli vällä ja Absalomi omma kah Vana-nast-Antslast.

Seo nime originaalilõ kõgõ ligemb kuju omgi *Absalom*. Nimi om võet piiblist. Absalom oll' Taaveti kolmas poig, heebreä keelen tähendäs seo nimi 'mu esä om rahu'. Vinne kiilde om piiblinimi, midä üteldi vällä [abšaalom ~ abišaalom], jõudnu kreeka keele kaudu ku-

Magistritüün ma uursõ, kuis tarvita ja tüüle panda ringmajandussüsteeme ihumõsu tegemisel. Tuu tähendäs, et kõik etapi, miä omma tarvili-gu mõsu tuutmisõ man, piäs olõma väega läbi mõtõldu ja jakusuutligu, alatõn matõrjali valikust kooni etiketi manupandmisõni vällä. Tetä nii, et ku tuutõ eluigä lõpõs, olõs võimalik kompostminõ vai sis vahtsõ tekstiili tegemine.

Su uurmistüün oll' juttu altõrnatiivtekstiilist. Määne tuu sis lihtsäle üteldä om? Määnest matõrjali mõsütüüstus parhilla tarvitas?

Altõrnatiivtekstiili omma sääntse, mink tuutmisõ man om tarvitõt jakusuutlikkõ võttit, näütüses orgaanilidsõ puuvilla puhul ei tarvitõda nii hulga kemikaalõ ja vii hulk om väikumb. Altõrnatiivtekstiili omma ka nuu, miä omma tettü ümbretettüst matõrjalist, näütüses plastpudõlist tett polüestrikangas. Parla tarvitõdas iks suurõmbalt jaolt vahtsõst kiust tet-

tiid tekstiile (inglise keelen *virgin fibers*). Tuu tähendäs, et tuutmistehnoloogia ei olõ jakusuutligu ja ei olõ tarvitõt ümbre tettüid matõrjalõ.

Kohe sääne uurmistüü sinno tüüelon edesi vii?

Ringmajandus om vahtsõnõ mõttõviis mitmin tüüstüsharrõn ja mu tüü and' terve pildi, ku tähtsä om tüüstüsharrõ hindävaihlõlinõ kuuntüü. Üts asi om tuuta väega jakusuutlik kangas, a ku tuust tetäs midägi, miä ei olõ jakusuutlik vai ku päält tuutõ eluiä otsa-saamist ei sutõta tuud kangast ümbre tetä, et tuust midägi vahtsõt tetä, sös sääntsel viisil tettül kangal ei olõki suurt tähtsüst. Mu magistritüü omgi avitanu minnu, et luvva terve pilt, kuis kõik tuutmisharu omma umavahel kõüdedü.

Midä olnu vaia muuta, et keskkunna hoitminõ olõs rõivatüüstüsen esihindäst mõista?

Tekstiili- ja moodutüüstüse alussõs om jo nõudminõ ja seeni, ku om nõudminõ kipõmoodu perrä ja tarvitajilõ ei putu, kas toodõ om tett jakusuutlikult vai ei, omma muutusõ rassõ tulõma. A ku tarvitaja esi muutus ja nakkas nõudma keskkunnasõbralikumbit tuutit ja matõrjalõ, sös om tuu selge märk tuutjalõ, et midägi tulõ naada tõisildõ tegemä.

Väega tähtsä om ka opata nuuri, põhikooli- ja latsiaialatsi, et keskkund om midägi, midä tulõ hoita, et tuu olõs ilmakaemisviis. Et latsõ saasi arvu, et kõiki tuutidõ takan om väega hulga kulu-tõdut luudust, midä olõs vaia hoita.

Midä tetä ummi vannu rõividõga? Anna soovituusi!

Kõgõpäält võis vannu rõivid kanda nii kavva ku võimalik, näütüses ku lukk lätt katski, sis tuu är vaheta, ku nõps tulõ iist, sis vahtsõnõ ummõlda ja mitte tuuperäst rõivast prügubalt visada. Ku om viil kõr-

ralik rõivas, a esi inämb ei kanna, sis võis kimmäle saata vahtsõstpruukmistõ, selle et tõsõ jaos või olla tuu vahtsõnõ rõivas. Ku rõivas om tõtõstõ joba nii vana, et om mulkõ täüs, sis või tuu võtta kasvai tolmulapis – ka tuu tege tekstiili eluikä pikembäs.

Parhilla ei olõ viil Eestin tekstiili erälde kogumisõ nõvvõt, a või-olla lähembän tulõvigun tuu muutus ja sis kimmähe tulõs kõik tekstiilijäägi visada tuus-jaos ette nättüile kotussilõ, et sis ummakõrda tekstiili ümbretegejä saassi neo viiä ümbretegemisjaama, et tetä noist midägi tarvilit ja tekstiil saas vahtsõ tsihi.

Kas om mõni veidü teedä asi umast erialast, midä tahassit lugõjaga jaka?

Mul om üts sääne mõrruna-fakakas lugu. Kuna kõrrast inämb rõivatuujiit om naanu tahtma kangast, miä om tettü ümbretettüst matõrjalist, näütüses vannust plastpudõliist tettüt polüestrikangast, sis üts Türgi kangatuutja nägi, et sääntse kanga perrä om nõudmist. A tuu asõmõl, et korada vannu pudõlit ja tõõdeldä nuu ümbre tekstiilis, otsusf tä hoobis uma tekstiilitehassõ kõrvalõ ehitä plastpudõlidõ tuutmisõ tehassõ ja noist vahtsist toodõtuist plastpudõliist nakaas sis tuutma niiüteldä ümbretettüt polüestrikangast. Nii et egä kõrd ei olõki ümbretett kangas kõgõ jakusuutlikumb!

Kuimuudu om Võromaal üleskasuminõ sinnu elun edesi avitanu?

Võrumaa putmalda muis-tinõ ilu ja mäginne maa, järve ja mõtsa, elämine luudusõ keskel – neo omma pildi koskil sügävän ajutsopan, miä avitasõ elun edesi, avitasõ tetä õigit sammõ, et seo kõik alalõ püsünü, selle et seo om illus.

Küsse SAARÕ HIPPI

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Absalon

Säändsõl kujul nigu päälkirän kand seod nimme 20 inemist Eestin. Rohkõmb om nimekuu *Apsolon* (44). Osa Apsolonõ om Vanan-Antslan pantu nime suguvõsast, a osa hoobis Vinnemaalt, selle et ka säält tulõ ette nimme Apsolon. Olõ-i teedä, et näütüses Nõvvukogu filminäütlejä Andrei Apsolon, kiä sündü 1908. aastagal Pihkvan, olõssi nime saanu mõnõst alguperätest Eesti Absaloni suguvõsast. Lisas lõvvüs Eestin vähämb muutunu nimekuu *Apsalon* (14).

Vana-Antsla mõisan panti *Absalon* kõikilõ inemisile üten Rüütli talun (sama kotus, kost ildamb oll' peri Kangro Bernard). Nime saaja olli Mihkle poja, peremiis Ants ja veli

Vana koolimaja man om aig saisma jäänu. Seo keväjä olli kõik koolimaja latsist tühä. Seo pilt näütäs häste, määne olõs elo sis, ku ütski inemine koolimaja mano inämb tükk aigu tagasi ei tulõs. Kavva arhiiven hoiõdu latsi uurmistüü vaossi lakja, topispalli jäässi ütsindä, vahetusjalavarjõ ja uiskõ ei putussi kiäki. Staadion muutusi hainamaas ni koristajatädi pürstikapi seest nakkasi hain ja puu läbi kasuma. Sääne Tšernobõli muudu olokõrd omgi lõüdä üte vana koolimaja man, kon om peris andsak ja põnnõv nätä väikuid jääke kunagidsõst koolielost keset mõtsa.

SAARÕ HIPPI jutt, OJARI RICHARDI pilt

SAARÕ EVAR

Viil sõa-ao mälestüisi

HANIMÄGI HEIDI-HELE

Ma näi enne suurõ sõa lõppu ärä nii sakslasõ ku veneläse. Sakslasõ sis, ku mu imä tsika pāsten tuu ohvitseriga vägi-kaigast vedi. Öigõ pia peräst mõtsapaost kodu tulõkit leüdi mi poolõ tii veneläse.

Lauda takast nõlvast alla olf Piitre jõe perve pääl lapikõnõ lakõt, tasast maad. Sinnä säeti üles sõaväe supiküük. Üts kokapoiss haard mu lauda mant üskä. Ma rabõli ja rüüke vasta, aga suurõl inemisel om uma jõud. All supikõõgi man tsusas tä mullõ taskudõ mitu valgõt tsukrutükkü, ja ma joosi sanna manu tagasi.

Naidõ ohvitser, kiä olf rahvusõlt tatarlanõ ja mu imäle uma naasõ-latsõ piltigi näüdäs, küsse, kas soldani võiva mi põllu päält kardulid võtta. Siist hargnõs tõnõ lugu.

Mu müüblimeistrist esäl olf murõ ummi tüüriistu peräst: kohe noid kākki? Tä kaibõsõ kolga tagumistõ otsa punkri, voodõrd tuu lavvasälgiga, kit-sas käük vei jõeni. Punkri lae pääl olf luuk, tollõ pääl mättä otsan kasvi tsillu kuusõkõnõ. Punkri iin, mi kardulipõllu otsan kasvi mitu vanna pedä-

jät. Punkrin olli kuivan ja varju all esä tüüriista.

Ütel pääväl olf karduliid võtma saadõt soldan püssa ola päält võtnu ja peräga vasta pedäjä tüvve koputanu. Sis joosnu mu imä manu ja nõudnu: mis teil säääl om? Imä lätõ, näüdäs ja selef kõik ärä. Soldan jäi rahulõ.

Suuri inemiisi kokkuvõtõ: sõan jäie ellu nuu, kel olf õnnõ ja kiä mõisti esi kah kõkõ tähele panda. Püssäperäga vasta pedä-jät koputõn olf kuulda määnegi helü, miä näüdäs tühjä kotust, ja hää taibuga sõduripoiss es lāā umapāād asja uurma, tulf ja küsse seletüst.

Ka mullõ olli esä ja imä kõvas-

tõ opanu, et ütteri võõrast, kon-gi vedelävät asja ei tohe puttu, tulõ imä kutsu ja tälle näüdädä. Nii ma teigi, ku sanna lähkūn valgõ liiva seest mängin mään-segi kõva asja leüdsē. Tuu olf sinnä käkit esä vaadõrpass! Arvakõ no ti, pai lugõja, mis riistapuu tuu olf ja mis-jaos toda pruugiti.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka
postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:
KIRRIV.

Avvohinna saa
VERHOGLJADOVA
JENNIFER (14)
Vahtõliinast.

**Kae' pilti ja märgi', kas lausõ' om õigõ vai võlss?
Mitu õigõt ja võssi vastust sait?**

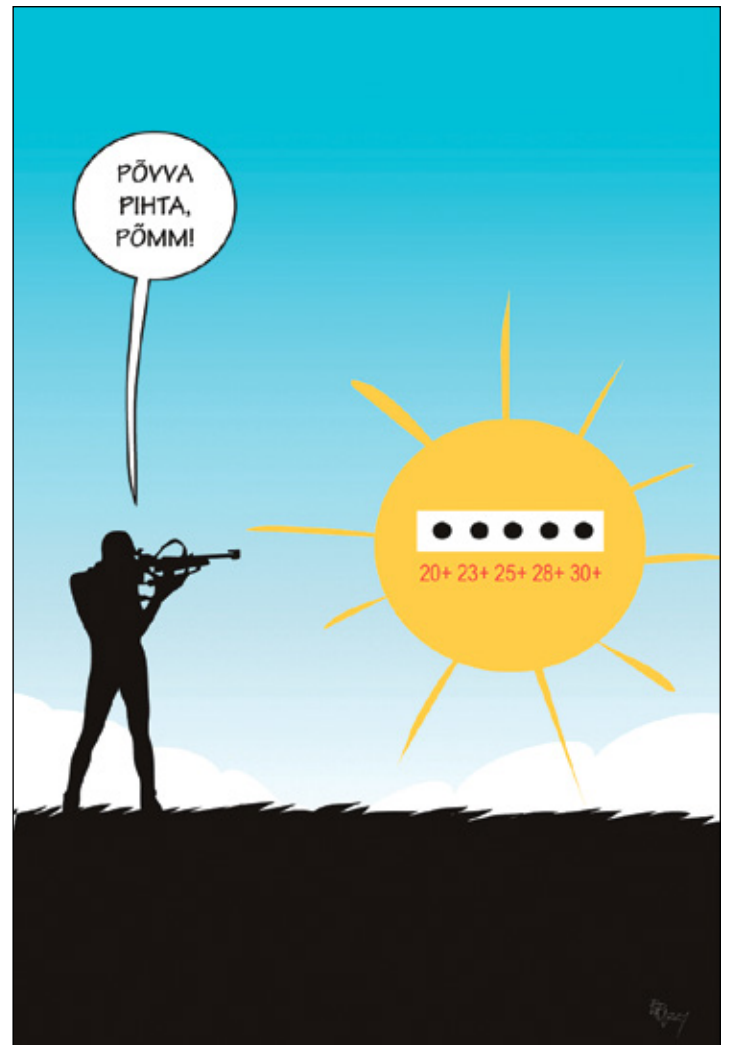

TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (6)

1. Dinosaurusõl omma' mitund värvü triibu'. õ v	6. Dinosaurusõ hand om jalgu vaihõl. õ v
2. Dinosaurusõ sääl pääl omma' rohilidsõ' kilbi'. õ v	7. Dinosaurusõ iin omma' muna ja lehekene. õ v
3. Dinosaurusõ pää om kõllanõ. õ v	8. Muna seen om värviline pojakõnõ. õ v
4. Dinosaurusõl om kats jalga. õ v	9. Dinosaurusõ pää kotsil om värvitriibulinõ süä. õ v
5. Jala' omma' esi värvü. õ v	10. Dinosaurusõst takanpuul om tulõmägi. õ v

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst
Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Jant inne uma raha vällätulõkit

Uma Eesti riik tulf vahtõst 20. põimukuu päväl 1991. A rahas olf iks va Nõvvokogodõ ruubli. Inemiisi olf är vihastanu egä-sugumanõ Vinne värk. Ruubli ostujõud olf väega matal. Ja ega poodist suurt midägi osta es olõki. Tulf vasta naada. Tuu kõik olf paras jant.

Toimõndama naksi umma-muudu kunstnigu ja luulõtaja. Rahatähti tsurgiti nii, et tsehken-dedi ja kirotõdi midägi mano. Papõr kannatas kõkkõ. Kuigi-muudu nä pruukmistõ lätsi. Kes ildamba löüdsē hindäl tsurgidu raha, olf väega õnnõdu. Mis tiit, ku su rahatähe pääle om tseh-kendet sarvi ja vuntsõga Lenin vai kirotõt lorisalm! Paaril muti-kõsõl, kes ikuga aolehe toimõn-

dustõ tulli, aviti esi pangan asju klatman kävvü. Noid kaibamiisi es olõ pallo, a mõni iks tulf ette.

Tõõnõ seltskund olli tasaligu hullu, kes õnnõs tõisilõ kurja es tii. Kiäki olf valla lasknu jutu, et taarat krooniaos hoitõn saa rikkas. Kuuri ala ja autokuuri nukka tegüsi koti ja kasti pudõlidõ ja purkõga. A suur rikkus jäi tulõmada, selle et piimä ja kuurt naati pandma kile sisse.

Rahvaperimüse perrä Kal-lasõ Siim, kes olf rahareformi aigu tähtsä nõna, kergüf ütte vuntsi ja ütelf, et pia om valmis. Mõni aig ildamba kergüf tõist vuntsi ja ütelf, et viil lät aigu. Nika ku täpselt kümme kuud ildamba, 20. piimäkuu pä- väll hoitsõmi näpu vaihõl Eesti kruuni. Eesti riik olf käümä lännü.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Parmuvaksiin ja inemõigusõ

Ma kuuli raadiost, et om vällä hõigat vahtõnõ punt tegeläisi, kelle inemõiguisi piät kaitsma. Nuu omma siiämaani iks viil ilma koroonavaksiinildä inemise. Ku näile midägi kõvõm-ba helüga ütlet, sõs olõt halv ja rikut näide õiguisi. A ku ma olõ uma pritsi kätte saanu ja taha harilikku ello tagasi, sõs mul võissi kah määndsegi õi-gusõ olla. Putukatiidlāne ütelf,

et eski kiholaisi ja parmõ vasta om vaksiin olõmah.

Ku lasõt kevājā vai suvõ al-gusõh näil hindāle mõnõ sutsu är tetä, sõs edesi ei olõ näide purõminõ suvõl ināmb nii val-lus. Nii võissi kõik inemise võtta tuud koroonavaksiini kah ku parmu purõmist, mis om kül vastamiilt, a kohegi pāsemist ütškõik olõ-i. Parmu ja kihol-lasõ ei piä midägi ei inemiisist ega näide õiguisist.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

tellimine.ee/umaleht

vai

tel 617 7717.

KARILATSI VABAÕHUMUUSÕUM

KUTS:

2021

VÕRO KEELE LAAGRIPÄIV

„ÜTS PÄIV MUUSÕUMIN“

4. põimukuu

KELL 10-15

- KEELEMÄNGU
- MEISTERDÄMINE
- VANA AO TÜÜ
- RAHVAMÄNGU

14.- LATI, 18.- SUUR INEMINE
LÕUNASÜÜK HINNA SEEN

Teedüs ja kirjapandminõ tel 58018601, 7970310 vai kirotä polvamaa@wi.ee